

Τι πιο βίαιο από τη διάψευση προσδοκιών για τους ανθρώπους

<https://www.kathimerini.gr/culture/372740/ti-pio-viaio-apo-ti-diapseysi-prosdokion-gia-toys-anthropoys/>

Της Ολγας Σελλα

11.10.2009

Ο κόσμος του είναι ένα πολύ μικρό διαμέρισμα με τα βιβλία να καλύπτουν όλους τους τοίχους, μέχρι το ταβάνι, στο κέντρο μιας πολύ φορτισμένης γειτονιάς της Αθήνας: των Εξαρχείων. Στον ποιητή και φιλόλογο Δημήτρη Αρμάο αρέσει έτσι κι αλλιώς να ζει στο κέντρο της πόλης. Θεωρεί τα Εξάρχεια ένα «από τα πιο ζωντανά κομμάτια της Αθήνας» και όχι μόνο, και είναι ο τόπος κατοικίας του τα τελευταία 30 χρόνια. Γεννήθηκε στη Φωκίδα πριν από 50 χρόνια και άρχισε να γράφει ποιήματα από το 1975. Πρωτοδημοσίευσε το 1979, αλλά τη μεγαλύτερη ποιητική του παραγωγή πρόσφερε τις δεκαετίες του '80 και του '90. Όλα όσα τον απασχόλησαν, τον ενέπνευσαν ή τον πλήγωσαν από τότε μέχρι σήμερα περιλαμβάνονται στον τόμο «Βίαιες εντυπώσεις των ετών 1975 – 2007» που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις «Υψιλον». Ο Δημήτρης Αρμάος βιοπορίζεται διδάσκοντας νέα ελληνικά σε νυχτερινά σχολεία και εκτός από την ποίηση και το κέντρο της πόλης, η άλλη του αγάπη η τυπογραφική τέχνη. Είναι ένας άνθρωπος προσηνής, γελαστός, ήρεμος, στοχαστικός για όσα συμβαίνουν γύρω μας. Και για όλα αυτά μίλησε στην «Κ».

Οι γενιές

– Εντάσσετε τον εαυτό σας σε κάποια ποιητική γενιά;

– Νομίζω δεν εντάσσεται κανείς μόνος του, τον εντάσσουν άλλοι. Εμένα με έχουν συμπεριλάβει στη γενιά όσων πρωτοδημοσίευσαν στη δεκαετία του '80, αυτή που ονομάστηκε «του ιδιωτικού οράματος» – πιστεύω ατυχώς, επειδή είναι μια σειρά λογοτεχνών, η οποία ουσιαστικά βγήκε από τον ιδιωτικό χώρο, δηλαδή μίλησε ξανά για αντικειμενικό, εξωτερικό κόσμο, και στρατεύτηκε στις ανάγκες του. Δεν λέω, είναι εξυπηρετική η διαίρεση σε γενιές από άποψη οργάνωσης των γραμματολογικών δεδομένων, όσο κι αν με τις ομαδοποιήσεις δυσανασχετούμε. Και, πάντως, αυτή η γενιά, αν υπάρχει, όπως κι αυτή που την ακολούθησε, γράφουν αρκετά διαφορετικά απ' ό,τι η αμέσως προηγούμενη.

– Υπάρχει κάποιο ιδεολογικό νήμα που ενώνει όσους εντάχθηκαν στη γενιά του '80;

– Νομίζω όχι κάτι ευκρινές. Είναι μάλλον αριστερού προσανατολισμού άτομα, χωρίς σαφή κομματικά διακριτικά, με τον ρομαντισμό που συνεπάγεται αυτή η πολιτική σκοπιά. Από την άλλη, υπηρετούν δύο τεχνοτροπίες: τον μοντερνισμό, με «δείκτη» τον ελεύθερο στίχο, και την παραδοσιακή στιχουργική, που δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να είναι και μοντερνιστές. Ο εμπλουτισμός των σταθερών μορφών με τέτοιες δοκιμές είναι πράγματι δυνατός τώρα, χάρη στην εμπειρία μιας γλώσσας που απόχτησε αλλιώτικο βάθος λόγω του τέλους των συναφών διαμαχών και αγκυλώσεων. Βλέπουμε, επίσης, όσοι υποστηρίζουν τον ελεύθερο στίχο να γράφουν και έμμετρα, όπως και το αντίστροφο – που είναι και η δική μου περίπτωση. Υπάρχει μια όσμωση ανάμεσα σε αυτά τα δυο «στρατόπεδα της μορφής». Όχι ότι δεν συναντιούνται και ιδεολογικά, σε επίπεδο περιεχομένου ας πούμε.

– Ποιοι είναι οι λόγοι που σας έφεραν στο δρόμο της ποιητικής έκφρασης;

– Είμαι από τους ανθρώπους που μοναχικά κατέτειναν σε αυτό το είδος έκφρασης και στα εφηβικά μου χρόνια πορεύτηκα χωρίς την εμπειρία της ποίησης που γραφόταν στις μέρες μας. Πρέπει να έφτασα τουλάχιστον στα 17 μου χωρίς να έχω προσέξει σοβαρά τον ελεύθερο στίχο. Ημουν εντελώς 19ος αιώνας, άντε και μέσα του 20ού. Ο ελεύθερος στίχος με κέρδισε αργά, αλλά διατηρεί για μένα την αξία και τη γοητεία του, αφού άλλωστε πιστεύω ότι δεν έχει εξαντλήσει μέχρι σήμερα, έπειτα από τόσα επιτεύγματα (ή και κρίσεις), τη δυναμική του.

– Δηλώνετε φιλόλογος ή ποιητής;

– Εδώ ομολγώ ένα διχασμό. Με μικρές επιφυλάξεις, θα πω ότι η φιλολογία δεν είναι ο καλύτερος σύμβουλος για τη λογοτεχνική δημιουργία. Σε κάνει πολύ καλό αναγνώστη (ακόμα κι ένας μέτριος φιλόλογος δεν ξεγελιέται εύκολα από ένα μέτριο προϊόν της τρέχουσας πολιτισμικής βιομηχανίας), αλλά δεν σημαίνει ότι σε κάνει δημιουργό. Ίσως και να σου κόβει τα φτερά, γιατί σου απαγορεύει τη λοξή ματιά, τη «σχεδόν λάθος», που κάνει τον δημιουργό. Αυτό, λοιπόν, μου προξενεί κάτι σαν κρίση ταυτότητας, γιατί και τη φιλολογία τη λάτρεψα (νιώθω μάλλον αναγνώστης παρά γραφιάς, και την έχω διαρκώς στο νου μου, δεν την εγκαταλείπω). Κάνω πραγματικά μεγάλο κόπο, γράφοντας, να μην επηρεάζομαι απ' ό,τι είναι (ή θαρρώ πως είναι) «φιλολογία». Σημειωτέο όμως ότι, ενώ παλιότερα οι Έλληνες σπούδαζαν φιλόλογοι με καθαρότερους στόχους στο μυαλό τους, εδώ και χρόνια η Φιλολογία μαζεύει φοιτητές που θα προτιμούσαν να είναι λογοτέχνες. Γράφουν ήδη. Και νομίζουν ότι θα υπηρετήσουν καλύτερα τη γραφή τους αν σπουδάσουν το αντικείμενο ενδιαφέροντός τους μπαίνοντας στα σπλάχνα μιας οικείας επιστήμης.

– Διδάσκετε σε νυχτερινό. Είναι επιλογή σας αυτό;

– Ναι, για πολλούς λόγους. Θα σας πω μερικούς (χωρίς ιεράρχηση): Λόγω βιολογικού «ρολογιού» κατ' αρχάς: τις πρωινές ώρες δεν αποδίδω ικανοποιητικά. Αλλά και λόγω της βαθιάς μου απογοήτευσης από την εκπαίδευσή μας, που η υποκρισία της θεριεύει στα ημερήσια σχολεία. Έπειτα, το εσπερινό παρέχει μια σύνθεση συλλόγων από ιδιαίτερα συμπαθητικούς συναδέλφους, ανθρώπους κοινών με εμένα ενδιαφερόντων. Εάν, επίσης, δράσεις μ' ένα πνεύμα πιο ανεξάρτητο και ρεαλιστικό απέναντι στο αναλυτικό πρόγραμμα, έχεις την ελπίδα να κάνεις κάτι ουσιαστικό, να μάθεις γράμματα, δηλαδή, σε κάποιους ανθρώπους που τα έχουν ανάγκη. Διότι το εσπερινό δεν είναι ο ευαγής θύλακος εργαζομένων που ζητούν μια δεύτερη ευκαιρία μόρφωσης, όπως φαντάζονται πολλοί. Έχει κυρίως καταστήσει «απορριμματοφόρο» όχι μονάχα παιδιών με κοινωνική παθολογία, αλλά και μεταναστών, για τους οποίους δεν υπάρχει πια σχολείο υποδοχής. Είμαστε ιδιαίτερα ανέτοιμοι ως κοινωνία απέναντι στους μετανάστες και θα το πληρώσουμε και πολιτισμικά (ή πρωτίστως πολιτισμικά) χωρίς διάκριση αυτοχθόνων και μη. Ο,τι θα μπορούσε να κερδίσει αυτή η κοινωνία αναχαιτίζοντας τη βιαιότητα των παλαιών δασκάλων, το έχασε κατεβάζοντας παντού τον πήχυ.

Τυπογραφία

– Έχετε μιαν ιδιαίτερη αγάπη για την παλιά τυπογραφική τέχνη...

– Ουσιαστικά ξεκίνησα ως επιμελητής εκδόσεων και διορθωτής. Πολύ σύντομα με προσείλκυσε η τεχνική μορφή και η κειμενική οργάνωση. Τότε άρχισα να χάνω όχι μόνο το ενδιαφέρον μου για τη

διόρθωση, αλλά και τη δεξιότητά μου και, τουναντίον, πολλές επιμέλειές μου έγιναν φιλολογικές, διαρκώντας πολλούς μήνες. Ουσιαστικά, δεν είμαι «μανιακός» του τεχνικού μέρους της επιμέλειας. Με νοιάζει το «βιβλιακό» αποτέλεσμα, αυτό που κάνει αναγνώσιμο το κείμενο. Σκοπός μου ήταν το βιβλίο που μπορεί διαβάζεται επί πολλές ώρες ακούραστα – άρα πρέπει να μπορεί να διαβάζεται. Και οι «Βίαιες Εντυπώσεις» αυτό το σχήμα υπηρετούν, αν και έχουν ξεφύγει εμφανισιακά, κερδίζοντας ανυπολόγιστα από την εικονογράφιση του Αλέξη Ταμπουρά.

– Η συλλογή λέγεται «Βίαιες Εντυπώσεις». Οι δικές σας πιο βίαιες εντυπώσεις ποιες είναι;

– Τα χρόνια που περιέκλεισε τούτη η συναγωγή καλύπτουν όλη μου τη νιότη – τη ζωή μου. Τι ήταν το πιο βίαιο σ' αυτήν; Ο,τι είναι και στων περισσοτέρων τις ζωές: η διάψευση προσδοκιών γι' ανθρώπους και θεούς. Το τέλος του ρομαντισμού, της καλής προαίρεσης που δεσπόζει σε κάθε ξεκίνημα χωρίς διαστροφή. Εντελώς δεν χάθηκε, είναι η αλήθεια. Αλλά, ενώ η αισιοδοξία είναι εγκεφαλική, η απογοήτευση είναι συγκινησιακή, βγαίνει με συναίσθημα. Από τις έννοιες που επανέρχονται συνέχεια σ' αυτά τα ποιήματα είναι η «πίστη», «η εμπιστοσύνη» και τα παρόμοια. Αυτό είναι που επλήγη.

– Μας περιμένουν κι άλλες βίαιες εντυπώσεις στο μέλλον;

– Δεν βλέπω φως ούτε από σπίθες – έστω, από «βουρκόφλογες». Πηχτό σκοταδάκι βλέπω. Και εννών την ηθική κρίση που διαπερνά οριζόντια και κάθετα τον κοινωνικό ιστό, λες και σχεδόν αυτή μονάχη τον συνέχει. Φυσικά και μπορεί ν' αλλάξει κάτι, αλλά όχι εγγύς. Ελπίζω διαμαρτυρίες σαν τη δική μου να το επιταχύνουν...

Γιατί επέλεξα να ζήσω στα Εξάρχεια

– Κατοικείτε στην καυτή ζώνη των Εξαρχείων.

– Από σύμπτωση, μένω όχι σ' ένα τυχαίο κομμάτι του κέντρου, αλλά σε αυτό το συγκεκριμένο, με αυτή τη ζωή, αυτή τη σύνθεση κατοίκων. Μου είναι πολύ συμπαθής η μεσαία τάξη των Εξαρχείων. Δεν έχει ενοχλητικά στοιχεία: στις πολλές ιδέες εδώ δεν συμπεριλαμβάνονται και οι φασιστικές – δεν έχει βρει έδαφος κανένας φαιδρός «διαφωτισμός αποχαλίνωσης». Μ' αρέσει αυτό. Όπως και το ότι δεν κατοικούν άνθρωποι της άρχουσας τάξης. Μια προοδευτική κοινότητα πολλών προσανατολισμών, και, παρά δόξαν, βαθύτατα ειρηνική.